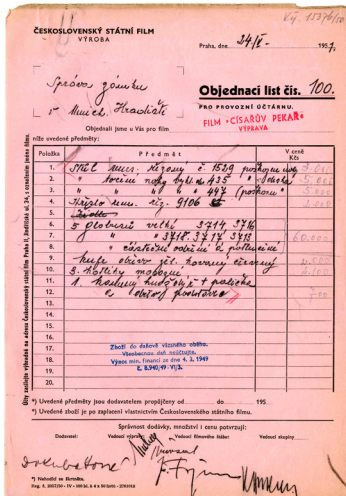
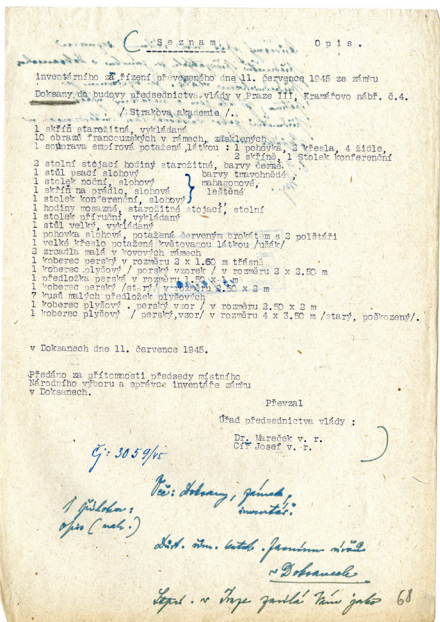
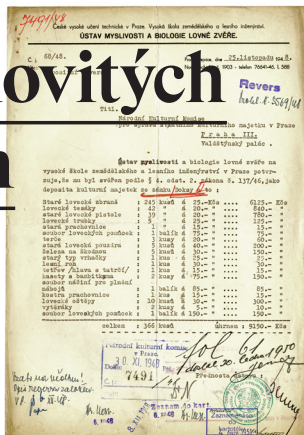

Konfiskované osudy – hledání proveniencie movitých památek vyvlastněných v roce 1945

16. dubna 2018

Akademické konferenční centrum
Husova 4a, Praha 1

Poradatel
Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i.

Kontakt
Kristína Uhlíková - uhlíková@udu.cas.cz

Konference se uskuteční v rámci projektu NAKI II
Hledání proveniencie movitých kulturních statků zůstavných
v roce 1945 občanům německé národnosti v severočeském regionu.

Program

9:30

Registrace, ranní káva

10:00–11:20

Zahájení

Úvodní slovo ředitele Ústavu dějin umění
AV ČR Tomáše Wintera

Kristína Uhlíková
(Ústav dějin umění AV ČR, Praha)
Prezentace projektu NAKI II Hledání provenience
movitých kulturních statků zestátněných v roce 1945
občanům německé národnosti v severočeském regionu

Dita Homolová
Představitelé sudetoněmecké šlechty jako subjekty
výzkumu v projektu NAKI II

Birgit Finger
(Schloss Weesenstein)
Bombensicher! Kunstversteck Weesenstein 1945

Diskuse

11:20–11:35

Přestávka na kávu

11:35–12:50

Adam Kretschmer
Nález zednářské literatury z depotu RSHA Amt VII
ve fondech Národní knihovny

Jan Štěpánek
(Ústav pro dějiny umění FF UK)
Mobiliář zámku Manětín a jeho cesta staletími

Jaroslav Bušta
(NPÚ ÚPS Sychrov, Státní zámek Slatiňany)
Poválečné osudy inventáře zámku Slatiňany

Diskuse

12:50–14:20

Oběd

14:20–15:55

Jitka Čísařová
(Ústav dějin umění AV ČR, Praha)
Rod Ginzkey z Vratislavic nad Nisou v soukolí dějin

Šárka Radostová
(Generální ředitelství NPÚ, Praha)
Poslední vůle slečny Hermíny Srbové

Daniel Hubko
(Múzeum mesta Bratislavy)
Konfiškácia páľňovského majetku po druhej svetovej
vojne: kaštieľ v Smoleniciach a hrad Červený Kameň.
Fakty a širšie súvislosti

Jana Kořínková, Markéta Žáčková
(Fakulta výtvarných umění VUT v Brně)
Svoz Bauerova rampa a neznámé realizace Adolfa Loose
Diskuse

15:55–16:10

Přestávka na kávu

16:10–17:25

Marcela Strouhalová
(Národní knihovna, Praha)
Knížní konfiškáty v Národní knihovně ČR:
k možnostem průzkumu knižní provenience

Eva Richtrová
(Moravská zemská knihovna, Brno)
Konfiškace majetků benediktinského opatství
v Broumově (1945–1950)

Marcela Rusínko
(Semínář dějin umění FF MU, Brno)
Perské koberce, hodiny a šavle. Umělecké aukce
v poválečném Československu a konfiškovaný majetek

Diskuse

Kristina Uhlíková**Prezentace projektu NAKI II Hledání provenience movitých kulturních statků zestátněných v roce 1945 občanům německé národnosti v severočeském regionu**

Grantový projekt podporovaný v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022 (NAKI II), jehož příjemcem je Ústav dějin umění Akademie věd ČR, v. v. i., se zabývá dosud nepřilíh probádanou oblastí československých dějin. Na základě výzkumu v českých i německých archívech jsou sledovány osudy movitého majetku kulturní povahy, konfiskovaného na základě dekretů prezidenta republiky. Jeho nejhodnotnější část byla následně prohlášena Československou republikou za tzv. státní kulturní majetek a předána nejruznějšími již existujícím nebo teprve vznikajícím státním sbírkovým i vědeckým institucím a orgánům státní památkové péče. Škála institucí, jimž byl postoupen z tohoto hlediska méně hodnotný (ne však bezcenný) mobiliář, je také velmi široká – od vrcholných státních orgánů (Kanceláře prezidenta republiky či Úřadu předsednictva vlády) přes zahraniční vyslanectví a československá zastoupení v zahraničí až po okresní či místních národní výbory a instituce jim podléhající. Většina těchto předmětů se dodnes nachází ve státním majetku, ovšem jejich původ byl během uplynulých 70 let znejasněn.

Dita Homolová**Představitel sudetoněmecké šlechty jako subjekty výzkumu v projektu NAKI II**

V první fázi projektu NAKI II *Hledání provenience movitých kulturních statků zestátněných v roce 1945 občanům německé národnosti v severočeském regionu*, byly při výzkumu zohledněny výlučně majetky osobnosti z řad vysoké šlechty, na něž se příspěvek zaměřil. Jejich rodiny se tradičně upínaly k (rakouskému) německému a po vzniku Československa tedy přirozeně navazovaly na tuto tradici, když se v prvorpublikových sčítáních lidu hlásily k německé národnosti. Skutečnost, že se tyto představitel šlechty v československém národním státě, který je připravil o zbývající výsady a společenské postavení, ocitli v pozici menšiny, formovala jejich negativní postoje vůči prvorpublikovému režimu. Spojovala je averze vůči demokracii, parlamentarismu a republikanismu. Jejich původní ideová východiska, ukotvená v politickém konzervatismu, katolicismu a monarchismu se přizpůsobovala radikálně konzervativním koncepcím meziválečného období, které se v různých formách hlásily k vůdcovskému principu, hospodářskému a sociálnímu korporativismu a antibolševismu. Nacistická ideologie byla pro mnohé aristokraty přitažlivá svým důrazem na přirozené vůdcovství (Führertum).

Osudy sledovaných představitelů sudetoněmecké šlechty však dobře ilustrují, nakolik jejich postoje v období let 1918–1945 byly navzdory společně zaujímaným postojům rozdílně motivované a specifické případ od případu.

Birgit Finger**Bombensicher! Kunstversteck Weesenstein 1945**

Schloss Weesenstein diente im Zweiten Weltkrieg als eines der wichtigsten und größten Hauptdepots der Kunstauslagerung Dresdener und anderer Museen sowie privater Sammlungen in Sachsen. Unersetzliche Kunstschatze von Parmigianino, Rembrandt und Caspar David Friedrich, der *Maya-Codex* und Akten galt es vor den zerstörerischen Kriegswirren zu beschützen. Eine besondere Rolle spielte der *Sonderauftrag Linz*. In Weesenstein waren während des Krieges nicht nur Stücke aus der geplanten Sammlung Linz geborgen; auch die maßgeblichen Akteure hielten sich nach der Zerstörung

Dresdens im Schloss auf. Hinter den wuchtigen Burgmauern fanden die ausgelagerten Schätze ein (fast) bombensicheres Versteck, bis sie die Trophäenkommission der Roten Armee nach Kriegsende abtransportieren ließ. Einblicke in die Planung und Durchführung der Bergung unter schwierigen Bedingungen, aber auch der Kunstraub durch die Besatzer verdeutlichen die großen Gefahren für das kostbare Kulturgut. Erlebnisse der Schlossbewohner in dieser Zeit machen diese dramatische, bisher kaum bekannte Epoche in der langen Geschichte des Schlosses lebendig.

Adam Kretschmer**Nález zednářské literatury z depotu RSHA Amt VII ve fondech Národní knihovny**

V roce 2013 byly v depozitáři Národní knihovny v Neratovicích objeveny knižní sbírky většinou německých zednářských knihoven přemístěných do severočeských zámků Mimoň, Nový Falkenburk, Nový Bernštejn a Houska. Příspěvek přinese stručný přehled historie těchto knih před tím, než byly na konci války ukryty jednotkami RSHA (Reichssicherheitshauptamt – Hlavní říšský úřad bezpečnosti) Amt VII v Čechách, včetně zkráceného popisu rabování knižních sbírek RSHA v Německu a Rakousku po roce 1933. Poválečná situace týkající se hledání a repatriace knižních fondů v československém pohraničí, včetně role Ministerstva školství, věd a umění a Národní kulturní komise, je popsána na základě archívních materiálů, zejména korespondence pověřence Národní kulturní komise Josefa Scheybala. Znovuobjevený knižní fond by měl obsahovat 7 032 knih ze 107 zednářských lóží.

Jan Štěpánek**Mobiliář zámku Manětín a jeho cesta staletími**

Zámek Manětín v západních Čechách je známý především jako urbanistický klenot barokní architektury. Tamní umělecké sbírce, jejíž jádro pochází z období výstavby šlechtického sídla, byla ovšem věnována jen okrajová pozornost. V rámci disertačního výzkumu autora, který se dlouhodobě zabývá rodem Lažanických z Bukovce, byla provedena komplexní rešerše pramenů spojených s vývojem manětínského mobiliáře, a to od počátku 18. do 1. poloviny 20. století. Její výsledek přinesl zajímavý obraz o tom, jak se měnil rozsah a skladba tamiňho fondu, kde a v jakých prostorách byly předměty prezentovány i jak s nimi bylo během staletí zacházeno. Významně tím přispěl k diskusi o tom, nakolik jsou současné instalace na bývalých rezidenčních objektech šlechty (ne)věřohodným odrazem historické skutečnosti a jakým směrem by se měla tato problematika rozvíjet.

Jaroslav Bušta**Poválečné osudy inventáře zámku Slatiňany**

Zámek Slatiňany byl soustavně obýván až do roku 1945, a protože byl využíván jako skutečný domov, nacházela se v jeho interiérech řada předmětů i osobního charakteru s přímou vazbou na jednotlivé příslušníky rodu, které jej vlastnily. Národní kulturní komise označila zámek za objekt druhé kategorie a navrhla jej k účelovému využití, a to i přes velmi bohaté a vkusné vnitřní zařízení, které přilíh kontrastovalo s provinciální architekturou objektu. Příspěvek má přiblížit osudy vnitřního vybavení zámku Slatiňany v období 1945–1950, které i zde podlehlo eliminaci, vytržení a následnému rozvozu do mnoha státních institucí.

Jitka Císařová**Rod Ginzkey z Vratislavic nad Nisou v soukolí dějin**

Příspěvek se bude zabývat dějinami rodu Ginzkey z Vratislavic nad Nisou, který zde vedl jednu z největších a nejvýznamnějších továren

na výrobu koberec v českých zemích. Stručně budou představeny začátky rodinného podnikání a rozmach firmy na přelomu 19. a 20. století a v meziválečné době. Největší pozornost bude upřena na události druhé světové války a bezprostředně po ní, kdy byl veškerý rodinný a firemní majetek zkonfiskován na základě dekretů prezidenta republiky. Kromě průběhu konfiskace a zajišťování konfiskovaných předmětů budou vylíčeny i osudy tehdejších členů rodiny, na jejichž život měly válečné a poválečné události v některých případech zcela fatální dopad.

Šárka Radostová

Poslední vůle slečny Hermíny Srbové

Příspěvek se věnuje poválečnému osudu bohaté pražské sbírky a její poslední majitelky. Hermína Srbová prozřívá, již v roce 1938, odkázala svůj veškerý majetek Uměleckoprávnímu ústavu v Praze. Proti této její deklarované vůli zasáhly poválečné konfiskace. Na základě průzkumu archivních fondů je možné dílem rekonstruovat podobu sbírky a dílem poznat snahy Emanuela Poche a dalších osobností tehdejší doby o záchranu kolekce uměleckých předmětů. Dokumenty poskytují také zatím neúplný pohled na poválečný osud výjimečné ženy. Vybraná díla sbírky budou podrobněji představena také z uměleckohistorického pohledu, v tomto směru půjde o vstupní analýzu sbírky jako celku, označované také jako kabinet kuriozit.

Daniel Hubko

Konfiškácia páľffyovského majetku po druhej svetovej vojne: kaštieľ v Smoleniciach a hrad Červený Kameň. Fakty a širšie súvislosti

Cieľom referátu je zosumarizovať základné fakty o konfiškácii majetku červenkamenskej línie staršej vetvy rodu Páľffyovcov na príklade kaštieľa v Smoleniciach a hradu Červený Kameň, ležiacich na západnom Slovensku. Proces konfiškácie oboch objektov bol doteraz skúmaný izolovane, resp. sekundárne pri analýze iných tém. Oba objekty ako významné sídla rodu boli konfiškované spolu s vnútorným zariadením. Aký bol proces konfiškácie, na akých argumentoch bol postavený a čo všetko bolo jeho predmetom? Ako je možné v ďalšom výskume aplikovať poznatky o rozsahu konfiškovaného majetku rodu? Možno na ich základe zodpovedať otázku, aká bola majetková situácia Páľffyovcov pred zoštátnením ich majetku? Napriek tomu, že pravdepodobne nepôjde o jednoduché odpovede, zodpovedanie týchto otázok je dôležitou výzvou archívneho výskumu.

Jana Kořínková, Markéta Žáčková

Svoz Bauerova rampa a neznámé realizace Adolfa Loose

Nenápadná poznámka Zdeňka Wirtha uvedená v protokolu o komisionálním řízení, jež bylo provedeno 15. ledna 1948 pracovníky Národní kulturní komise na Bauerově zámečku v Brně, probudila novou zájem o určení podílu architekta Adolfa Loose na rekonstrukci budovy v polovině 20. let. Wirthův postřeh, že novodobé úpravy obou křídel zámku jsou dílem slavného brněnského rodáka, na který autorky příspěvku narazily během pátrání po osudu původního vybavení v prosinci loňského roku, odstartoval intenzivní roční výzkum, jehož závěry skutečně odporují tradičnímu tvrzení, že Loosovo autorství bylo omezeno pouze na návrh mramorové jídelny v přízemí a ložnice majitelovy manželky v prvním patře. Srovnání majetku pořízené Národní kulturní komisí se staly cenným zdrojem informací, který dopomohl k vypátrání části mobiliáře, jež tvořil po mnoho let součást brněnské vily Stiassni, dříve známé jako tzv. vládní vila, aniž by byl znám jeho skutečný původ.

Marcela Strouhalová

Knižní konfiškáty v Národní knihovně ČR: k možnostem průzkumu knižní proveniencie

Národní knihovna ČR realizovala v letech 2015 až 2017 projekt Knihy znovu nalezené, který se zaměřil na zpracování a výzkum knih uložených v Rezervních fondech. Historický výzkum přinesl in průběhu realizace projektu možná více otázek než odpovědí.

Příspěvek se bude zabývat základní kategorizací původních vlastníků knih uložených dnes v Rezervních fondech NK ČR a na metodologické problémy, které samotný průzkum původních vlastníků přináší. Představeny budou využívané postupy průzkumu i dosavadní práce na interní databázi, ve které jsou současné poznatky evidovány. Zaměří se i na specifika problematiky knih a knižních fondů, které jsou jistě nedílnou částí problematiky konfiskace nepřátelského majetku po roce 1945 v obecné rovině.

Eva Richtrová

Konfiškace majetků benediktinského opatství v Broumově (1945–1950)

Dne 20. února 1946 podal Okresní národní výbor v Broumově Zemskému národnímu výboru v Praze návrh na konfiskaci majetků (velkostatků Police nad Metují a Broumov) benediktinského opatství v Broumově podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. Proti konfiskaci vystoupili zástupci zaměstnanců benediktinských statků; soustředěně úsilí na zabránění hospodářské likvidace broumovského kláštera vyvinul na politické úrovni konventuální převor břevnovský Anastáz Opasek, jenž dosáhl svěření statků do správy kláštera břevnovského a po odsunu německých řeholníků z Broumova se neúspěšně pokusil obnovit tamní komunitu s pomocí benediktinů českého původu z amerického kláštera sv. Prokopa v Lisle ve státě Illinois.

Definitivní likvidace broumovského kláštera včetně konfiskace veškerého majetku nastala v důsledku nekompromisní proticírkevní politiky nastolené po únoru 1948. V rámci tzv. Akce K byl roku 1950 klášter zrušen, jeho historicky a umělecky cenný inventář vyklizen a přidělen různým kulturním institucím. Roztříštěnost a neúplnost dochování písemných pramenů k těmto majetkovým dispozicím, prováděným v režii Státního úřadu pro věci církevní, Náboženské Matice a České katolické charity, způsobuje zásadní potíže při snahách o rekonstrukci původního stavu movitého klášterního majetku nejen řádu benediktinů.

Marcela Rusínko

Perské koberce, hodiny a šavle. Umělecké aukce v poválečném Československu a konfiškovaný majetek

Politický vývoj v rané poválečném Československu s sebou nesl radikální vlastnicko-majetkové a strukturálně-sociální změny. Množství konfiškovaných předmětů se nelegálními, ale i legálními cestami dostávalo do uměleckého obchodu, případně i přímo na zahraniční trh. Trvalý úředně nepodchycený tok konfiškovaného mobiliáře do soukromých rukou vedl v srpnu 1949 k zestátnění soukromých aukčních podniků pod hlavičkou n. p. Obchodní domy, -monopolní sítě závodů Antikva. Pokračující nelegální toky uměleckého majetku podněcovaly střety mezi jednotlivými ministerstvy, proti snaze o uchování „státního kulturního majetku“ ve veřejných fondech stály ekonomické zájmy státu procházejícího hospodářskou krizí. Příspěvek na základě fragmentárně dochovaných pramenů rekonstruuje situaci v uměleckém obchodě v letech 1945–1951. Jako příklad aukčního domu nakládajícího s konfiškovaným mobiliářem poslouží brněnský podnik Karel Ditrich, v jehož dražbách končily mobiliáře velkostatků a zámků jižní a severní Moravy.